

УДК 141.12 (38)

СВОБОДА І ГРОМАДЯНИН У ВЧЕННІ АРИСТОТЕЛЯ

Ольга Соболю

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: freedom2010@i.ua*

Розглянуто концептуальні засади тлумачення понять свободи та громадянина у вченні Аристотеля. З'ясовано, що свобода в концепції Аристотеля прямо пов'язана зі свідомим вибором, розумною діяльністю, доброчесностями, політичною активністю та має цільову спонуку до блага-щастя. Окреслено, що статус громадянина визначають доброчесність, свобода, матеріальні статки та політична активність. Враховано значення і природу свідомого вибору та його зумовленість мовною практикою полісного життя і досвідом людини. Виявлено відмінності між полісним, громадським життям як сферою свободи і рівності та приватним, господарським життям як сферою примусу й підпорядкування. Розглянуто статус жінки в громадському та приватному вимірах античного полісу.

Ключові слова: громадянин, громадська сфера, приватна сфера, свідомий вибір, чеснота, свобода.

Проблема свободи та її виявів у суспільно-політичному і приватному житті належить до низки філософських питань, що зацікавлювали мислителів різних епох. Перші розвідки про свободу та її взаємозв'язок із статусом громадянина є ще в античних мислителів. Важливо висвітлити свободу в аспекті її вияву в громадському та приватному вимірах життя людини. Особливо актуальним питання свободи людини є в період політичної та соціальної нестабільності. На сучасному етапі розвитку філософської думки проблему свободи та громадянина проаналізовано у працях українських науковців В. Беха, В. Воловик, Є. Гуренко, А. Карася, А. Колодій, В. Мовчан, В. Лісового, І. Паська, М. Поповича та інших.

Мета статті – розглянути концептуальні засади тлумачення понять свободи і громадянина, співвідношення громадської та приватної сфер у філософській системі Аристотеля.

Процес становлення суспільно-політичної думки античної Греції формувалася впродовж тривалого історичного періоду і пройшов різні етапи розвитку. Початкові правові та суспільні ідеї мали міфологічне підґрунтя: богів уявляли носіями морально-правових принципів, творцями законів і основою суспільного добробуту. Такі міфологічні уявлення описали Гомер і Гесіод. Згодом з'явився філософський підхід, який найгрунтовніше і найповніше репрезентував Аристотель.

Особливістю античної філософської думки було те, що вона розвивалася навколо ідеї суспільства вільних людей, фундаментальною цінністю якого визнавали полісну свободу. Проте античне розуміння свободи не поширювалося на всі сфери життя. Це пов'язано з особливостями грецьких полісів-держав, де не всі мешканці могли перебувати в статусі "громадянина". А саме громадяни, маючи доступ до громадських справ і беручи участь у творенні законів, реалізовували свою свободу. З

цього приводу Х. Арєндт зазначає, що “античне поняття свободи не відігравало ніякої ролі в грецькій філософії саме через його виключно політичне походження” [2, с. 176].

Аристотель у праці “Політика” наголошує, що “громадянином у загальному розумінні є той, хто бере участь в управлінні й чинить послух” [5, с. 88]. Громадянський стан людини визначає не місце проживання на відповідній території (раби проживають у полісі, проте не є вільними громадянами), а такі етичні ознаки, як “свобода, статки й чеснотливість” [5, с. 112]. Громадянин має сукупність громадянських прав: можливість брати участь у політичних справах полісу, обіймати державну посаду, бути суддею. Мислитель, розглядаючи поняття “громадянин”, пов’язує його значення з політичним устроєм: кожній формі державної влади відповідає своє значення громадянина, адже той, “хто в демократичному устрої громадянин – за олігархії може ним і не бути” [5, с. 66].

Громадянин, який бере участь у громадському житті, неодмінно має дозвілля, адже воно є передумовою для вільної політичної активності. Дозвілля вільним громадянам забезпечували раби, які виконували фізичну роботу та задовольняли повсякденні потреби, “без рабського населення в Афінах двадцять тисяч афінян не могли б щодня дискутувати на міській площі” [8, с. 414]. “Відпочинок, таким чином, – не мета, тому, що він існує задля діяльності”, – стверджує Аристотель у “Нікомаховій етиці” [4, с. 443]. Для жителів античних держав явище рабства було звичним. Раб за природою – “той, хто може належати іншому”, неспроможний досягнути веління розуму, а кориться лише почуттям [5, с. 20]. А здатність людини контролювати й водночас уміти коритися заслуговує на найвищу похвалу, тому, вважає Аристотель, чеснота доброго громадянина “полягає саме в тому, аби вміти прекрасно повелівати й належно коритися” спільноствореним законам [5, с. 71].

Міркування Аристотеля про громадянина тісно переплітається з етичним ученням про чесноти. Мислитель досліджує питання найвищого добра-щастя, що є метою будь-якої діяльності, та показує засоби для його досягнення – чесноти. Чесноти, на думку Стагірита, притаманні лише громадянам і є недосяжними сповна для людей, які не належать до полісу. Серед таких “обділених” – варвари і раби, оскільки вони не є вільними особами, тому не придатні для соціально-політичних відносин у суспільстві. Це пов’язано також із тим, що наявність чеснот передбачає знання і розум, свободу і силу волі.

Першою умовою наявності чесноти є розум, адже справедлива дія неодмінно керується розумом. Щоб осмислити поняття розуму в поглядах Аристотеля, необхідно розглянути його вчення про душу. У трактаті “Про душу” мислитель розрізняє три види душі: вегетативну (рослинну), сенситивну (тваринну) та розумну (людську). Найвище в цій ієрархії філософ розташовує розумну душу, головною функцією якої є мислення: “Нарешті, дуже незначна кількість істот має здатність судження і мислення” [3, с. 400–401]. Вища досконалість людини порівняно з іншими живими істотами пов’язана, на думку Аристотеля, із здатністю розумної душі до інтелектуальної, теоретичної діяльності та мислення як своєї духовної потенції. Згідно з ученням Аристотеля, людину наділено не лише теоретичним (споглядальним) розумом, а й практичним, що “від споглядального розуму відрізняється своєю спрямованістю на мету” [3, с. 442]. Саме спрямованість розуму на мету мислитель пов’язує з діяльністю людини задля здобуття вищого блага,

добродійності, справедливості та самовдосконалення: “Це вже справа розуму – чинити так чи інакше. Застосовувати потрібно одне мірило: адже домагаються вищого блага” [3, с. 444]. У трактаті “Про душу” філософ доводить, що розум не лише впливає на свідомий вибір, а й через мислення контролює людські бажання: “Адже люди, які опанували себе, хоч і мають якісь прагнення й бажання, не роблять того, до чого мають прагнення, а співвідносять зі своїм розумом” [3, с. 442]. Тому людина як істота, наділена розумом і здатна формулювати мету, є вільною і свідомою у виборі засобів для досягнення мети й відповідальною за свої вчинки.

Свобода також є невід’ємною складовою чеснот, оскільки людина відповідальна за свої вчинки лише тоді, коли вільна, коли перебуває в спільноті людей, спроможних діяти як громадяни. Відповідальність за власні вчинки пов’язана із свідомим вибором, що “звернений на те, що залежить від нас”, відіграє важливу роль, оскільки “має справу з засобами до мети” [4, с. 99–101]. Аристотель пов’язує свідомий вибір з досвідом людини, адже “свідомо ми вибираємо те, що вже прекрасно знаємо як благо”, те, з чим стикаємося щодня у своїй діяльності й на основі досвіду розрізняємо, що добре і погане, справедливе і несправедливе, корисне і шкідливе, дозволене чи заборонене законом [4, с. 101]. Розглядаючи проблему свідомого вибору, Аристотель наголошує, що свідомий вибір “найтіснішим чином пов’язаний з добродійністю” [4, с. 99]. Людина як істота, наділена розумом і свідомим вибором, здатна здобувати добродійності (як склад душі, що заслуговує на похвалу) власноруч. З цього приводу філософ пише: “Отже, не від природи і не всупереч природі існують у нас добродійності, але придбати їх для нас природно, завдяки ж привчанню ми в них удосконалюємося” [4, с. 57]. Мислитель неодноразово наголошує на важливості правильного виховання юного покоління громадян, адже багато залежить від того, до чого привчати молодь.

Аналізуючи проблему свідомого вибору, Аристотель розглядає природу та види людських учинків. Він розмежовує самохітні й несамохітні вчинки. Несамохітними є вчинки підневільні, джерело яких – зовні особи. І вчинки зараховують до самохітного, якщо його джерело “у самому діячі, свідомому тих обставин, за яких вчинок має місце” [4, с. 97]. Проте філософ застерігає від ототожнення свідомого вибору й самохітного вчинку, адже самохітний учинок за своїм значенням значно ширший, бо стосується і дітей, і рапових учинків, а свідомий вибір – ні. Аристотель неодноразово наголошує, що предметом ментального рішення є не мета, а лише засоби для її досягнення, бо “всьяке пізнання, всякий свідомий вибір спрямовані до того чи іншого блага”, тобто мета людського життя – вище благо, щасливе життя [4, с. 13]. “Свідомий вибір – це, очевидно, здатне приймати рішення прагнення до того, що залежне від нас; дійсно, – робить висновок Аристотель, – ухваливши рішення, ми виносимо своє судження і тоді узгоджуємо наші прагнення з рішенням” [4, с. 107].

Отже, свідомий вибір (ментальне рішення) залежить від самої людини, від її розумових здібностей, набутого досвіду і реалізується щодня у вчинках людей. Античний філософ вважає, що людина набуває чеснот у процесі життєдіяльності, завдяки її активності, доцільній діяльності, умінню жити помірковано, дотримуватися золоті середини та вмінню уникати надмірностей.

У першій книзі “Політики” Аристотель намагається знайти відповідь на запитання: “Чи є взагалі у раба якась відмінна чеснота, окрім його здатності виконувати фізичну роботу”. Ідеться про те, чи раб може мати такі “чесноти, як

скромність, хоробрість, справедливість тощо?” [5, с. 32]. Якщо відповісти так, то чим раб відрізняється від вільної людини? А якщо сказати, що ні, це означає, що раб – людина, яка не має мислення і свідомості. Цю дилему мислитель вирішує так: “і владар, і підлеглий повинні мати чесноти, але відмінні” [5, с. 32–33]. Тому раби не є придатними для участі в суспільно-політичних справах полісу-держави, бо їх не є вільними і мають “потребу в чеснотах невеликою мірою, аби його (раба) свавільність чи млявість не виявлялась у роботі, яку він виконує” [5, с. 33]. Це не означає, що до раба можна ставитися як до тварини і давати лише накази: “Краще усім рабам, у вигляді винагороди за їхню роботу, гарантувати у майбутньому свободу” [5, с. 196]. Філософ порівнює раба з дитиною, яка постійно потребує напучувань і настанов, а не жорстокого ставлення.

У “Політиці” Аристотель наводить паралель між взаємодією громадян у суспільстві та командою моряків на кораблі. Хоча кожен моряк виконує різну роботу й має інші обов’язки, у них є одна спільна мета – щасливе завершення подорожі. Так само і громадяни різні, але “їхнім завданням є збереження утвореного ними об’єднання” [5, с. 70]. Метою проживання громадян у державі, за Аристотелем, є загальне щастя, що залежить від форми репрезентації влади. Будь-яка держава, на думку мислителя, складається з двох чинників: якості та кількості. До якісних чинників належать багатство, виховання, свобода та знатне походження, до кількості – маса населення. Залежно від поєднання та співвідношення цих чинників виникають різні форми державного устрою.

Форми, спрямовані на загальне благо, філософ називає правильними, а форми державного правління, у яких основною метою є особиста користь правителів, – неправильними, бо ґрунтуються на несправедливості, деспотизмі та жорстокості. До правильних форм Аристотель зараховує монархію, аристократію і політію. Їхні протилежності, відхилення від правильних форм – тиранія, олігархія та демократія. Ці форми державного правління неправильні, оскільки “жодна з форм державного устрою не має на меті загальних інтересів”, а “метою держави є досягнення щасливого життя” [5, с. 77, 80]. Найкращою з-поміж усіх форм є політія, а з-поміж форм, що відхиляються – демократія.

Характеризуючи політію, Стагірит зазначає, що найкраще суспільне об’єднання те, в якому “середній прошарок становить значну кількість і користується більшим впливом порівняно з обома крайніми верствами населення” [5, с. 116]. Політія – намагання “пов’язати права заможних і злидарів, багатства і свободи” [5, с. 112]. Саме середній прошарок населення перешкоджає негативним виявам двох протилежних верств, оскільки не має потреби зазіхати на чуже майно з бідності, але й через відсутність надмірного багатства не зазнає заздрості з боку інших. От чому для держави-полісу дуже бажано, щоб “її громадяни володіли середньою власністю”, тоді самому полісу не загрожуватимуть внутрішні групові чвари та громадянські незгоди [5, с. 116]. Ще однією причиною суспільних обурень буває нерівність. Аристотель розрізняє рівність двоюко: з погляду кількості та якості. Рівність за кількістю – однаковість у кількості, а рівність за якістю передбачає розподіл за гідністю. Рівність за якістю або за гідністю філософ вважає абсолютно справедливою й зазначає, що в жодній державі неможливо запровадити рівність усіх людей у всьому: “жодна з форм державного устрою, що спирається на такі засади цілковитої рівності, не залишається стійкою” [5, с. 131]. У цьому можемо переконатися з огляду на історичний досвід.

Аристотель вважає політію найнадійнішою формою державного правління, оскільки “вважається, що при такому устрою здійснюється засада рівноправності” [5, с. 142]. Це пов’язано з тим, що в політії урядовців обирають на досить короткий період, щоб усі вільні громадяни по черзі могли обіймати державну посаду і зменшується ризик зловживання владою для особистих цілей, бо тому, “хто перебуває біля керма влади такий короткий час, не так легко вчинити зло” порівняно з тими, хто керує впродовж тривалого часу [5, с. 145]. Обирають до влади жеребкуванням серед знатних громадян, оскільки “заможність за значенням дорівнює досконалості в чеснотах” [5, с. 112]. Потрібно додати, що для Аристотеля політичне правління є не правлінням людей, а спільно ухвалених законів. Тому відповідаючи на запитання “чия влада краща – влада найкращого мужа чи влада досконалих законів”, мислитель зазначає, що “народ судить краще, ніж одна людина, хоч би якою вона була”, ось чому “доцільніше, щоб панував закон, а не котрийсь із-поміж громадян”, бо “закон – це розум поза пристрастями і бажаннями” [5, с. 93, 95, 96].

Розглядаючи найкращу форму репрезентації влади, Аристотель не погоджується з Платоном щодо приватної власності. Платон в ідеальній державі прагне знищити егоїзм через скасування приватної власності як такої. Аристотель на протигагу йому заявляє, що такий порядок призвів би до ще більшого егоїзму, бо в державі, де нема приватної власності, ніхто не дбає ні про майно, ні про ріллю, оскільки думає, що працює більше за інших і тому виконує свою роботу неналежно. Аристотель упевнений: “треба, щоб власність була приватною і тільки певною мірою – спільною” [5, с. 40]. Обмеження володіння приватною власністю є обмеженням свободи та інтересів громадян, що не сприяє щастю. А оскільки мета держави – загальне щастя, то громадяни не мають відчувати та зазнавати обмеження свободи та своїх прав.

Аристотелівська політія – не вигадана ідеальна держава Платона, а своєрідний взірець для критики державних форм, що реально існують, критерій для окреслення рівня політичної активності та свободи громадян. Недарма Аристотель стільки уваги надає розгляді форм державних устроїв, адже “державний устрій – це певним чином життя держави”, яке для громадян має бути щасливим [5, с. 115].

Одним із важливих чинників, що сприяє збереженню могутності й процвітання держави, мислитель вважає виховання громадянина, адже “невихованість бодай одного громадянина зачіпає і весь державний устрій” [5, с. 149]. Держава має забезпечувати гідне виховання молодого покоління громадян, відіграючи в цьому провідну роль. Тому сім’я – “необхідний елемент полісної соціальності” [7, с. 220]. Проте сім’я не належить до полісної сфери громадського життя, стосунки між її членами субординовані, а не вільні. І все ж сім’я – невід’ємний елемент соціального життя полісу як такого. Формування громадянина, на думку Аристотеля, пов’язане з його відповідальністю за добробут власної сім’ї. Філософ критикує платонівське уявлення про комуністичне родинне життя, адже в такому разі ніхто не дбатиме про дітей, які теоретично належатимуть усім, а практично – нікому. Помилка Платона в тому, що він будує а ргіогі свою ідеальну державу, Аристотель опирається на досвід, досліджує державні устрої Греції, які розглянув у праці “Афінська політія”, з фактів виводить загальні положення суспільного та державного життя. Платон своєю надмірною вірою в загальне нівелює, нищить одиницю, а для Аристотеля держава є соціальною спільнотою, основа якої – вільні та рівні громадяни.

Мислитель доводить у “Політиці”, що в людини є внутрішня потреба суспільного об’єднання й політичної діяльності і вперше характеризує людину як політичну істоту, сутність якої окреслена політичною діяльністю та суспільними факторами. Історично розвиток суспільства, вважав Аристотель, іде від сім’ї до общини, а потім до держави. Він трактує сім’ю як першу форму співжиття людей, однак “Держава порівняно із сім’єю та кожним з нас є первинною з природи, бо необхідно, аби ціле передувало частині” [5, с. 17]. Люди прагнуть до державного об’єднання задля щасливого життя. “Людина, котра досягла свого вивершення, – найдосконаліша з-поміж живих істот, і навпаки, людина, що живе поза законом і правом, – найгірша за всіх...”, – отже, держава є передумовою самореалізації та самовдосконалення людини як суспільної та політичної істоти [5, с. 17].

Аристотель заторкує і поділ на громадську та приватну сфери життя. Саме через спосіб оцінки громадського та приватного вимірів життя, на думку Дж. Елштайн, можна з’ясувати ставлення мислителя до жінки як члена суспільства. Аналізуючи ситуацію в античному полісі, Дж. Елштайн звертає увагу, що громадське життя “було тим тереном, де вільні, рівноправні чоловіки виконували свої відповідальності й пожинали привілеї та почесті громадянськості” [6, с. 104]. Протилежним до громадського життя є приватний вимір суспільного життя, що найчастіше обмежувався домашнім господарством чи сім’єю. Приватна сфера життя грецького полісу виконувала практично дві функції: відтворення роду та виробництва. Приватну сферу “греки мали за царство несвободи” [6, с. 29]. Хоча поліс та будь-які відносини і діяльність у його межах були поза сферою природи та необхідності, проте щодо ойкоса поліс перебував у необхідному зв’язку. Отже, громадська сфера була відкритою та вільною, на противагу приватній сфері – закритій, детермінованій та невільній.

Оскільки “громадянське, політичне слово було заповідане лише вільним громадянам чоловічої статі”, то можна сказати, що мова набувала свого застосування та значення здебільшого у сфері полісу [6, с. 31]. Однак це не означає, що в приватній сфері ойкоса панувала німа тиша, просто приватне слово в межах сім’ї не мало жодного значення для громадськості. Жінки, раби та діти не були громадянами античного полісу, тому їх мова була відгородженою від громадської, публічної чи навіть політичної мови. Така ситуація пов’язана не з інтелектуальною обмеженістю жінки, а лише з відсутністю доступу до громадського простору, де вирішували важливі політичні питання. Отже, жінки в античному полісі були “позбавлені громадського голосу й місця, де б змогли сказати своє місце” [6, с. 38].

За античних часів, і не лише, жінки перебували в тіні домашнього господарства. Вони не належали до категорії громадян, відповідно, не мали вагомого слова в громадсько-публічній сфері й не брали участі в політичному житті полісу, адже “приватне, на противагу тому, що було громадським або спільним, задовольнялось куди нижчим статусом у грецькому житті” [6, с. 38]. Особу, яка діяла у приватній сфері, сприймали в античності як представника нижчої мети, меншої вартості та розумності. Аристотель пояснює таке підпорядковане становище жінки її природою. Хоча жінки та раби не були громадянами й, відповідно, не брали участі в політичному житті полісу, вони створювали обов’язкові передумови для громадського життя. Тому жінки, проживаючи в царині необхідності домашнього господарства, були “функціональною передумовою для царства свободи” [6, с. 59].

Жінки та раби не належали до категорії громадян також тому, що “їхнє життя було трудовим, призначеним для тілесних функцій”, що вважали принизливим для античних греків [1, с. 46]. Ще одна відмінність між полісом як громадською сферою та ойкосом як сферою домашнього господарства – те, що поліс побудовано на рівності громадян, а сфера сім’ї – осередок нерівності її членів. А рівність громадян була сутнісно свободи в грецькому полісі.

Важливе значення для розвитку полісу мала мова як чинник людського розвитку, що перетворила й далі перетворює людину на істоту політичну. “З усіх видів діяльності, що необхідні в людських спільнотах, тільки двом судилось бути політичним, встановлювати те, що Аристотель називав *bios politikos* – окрема дія та мовлення, з яких народжується царина людських стосунків, і з яких вилучено все необхідне і корисне” [1, с. 35]. Статус громадянина в античному полісі передбачав активне життя в політичній сфері, у дії та мовленні. Народні справи, що стосувалися життя громадян у полісі, вирішували за допомогою мовлення та переконання, але не за допомогою насильства. З цього приводу Х. Арндт наводить приклад, що “у давньогрецькому розумінні командувати, а не переконувати, було передполітичним способом організації життя поза полісом” [1, с. 37]. Характерною ознакою громадянина грецького полісу було те, що спірні питання вирішували засобами мови, через переконування словами, а не через “мовчазний примус”. Центральною потребою вільних громадян у полісі була потреба спілкування один з одним.

Свобода для античних жителів полягала в розподілі влади між усіма громадянами, і свобода мала здебільшого полісний характер, проте це не свідчить про абсолютну відсутність індивідуальної свободи в грецьких полісах. Політична свобода є гарантом особистої свободи, тому політична свобода необхідна для вільного волевиявлення громадян.

Характеризуючи свободу античних людей, Б. Констан зазначає, що “Афіни були найбільшою серед усіх грецьких республік, які вели торгівлю, відтак, вони надавали своїм громадянам незмірно більше індивідуальної свободи порівняно з Римом і Спартою” [8, с. 415]. Учений пов’язує це з тим, що торгівля спонукає людей до особистої незалежності.

У суспільно-політичному вченні Аристотеля поліс є уособленням свободи для вільних та рівних громадян. Громадяни брали активну участь у політичному житті полісу, обговорювали та спільно створювали закони. Для мовної практики полісного життя було характерно те, що обговорення та переконання відбувалося засобами мови, силою слова, а не насильством. Аристотель, кажучи про свободу громадянина, пов’язує її з ментальним рішенням, що ґрунтується на розумі, мовній практиці суспільного життя, доброчесностях та має цільову спонуку до найвищого блага – щасливого життя. Відмінною від полісного життя як сфери свободи є приватна сфера, що обмежувалася сім’єю або домашнім господарством. Саме приватна сфера для античних греків була виміром несвободи, нерівності, підпорядкування, закритості, примусу та детермінованості. Проте приватна сфера була необхідною передумовою для функціонування полісу як сфери свободи. Отже, громадяни держави-полісу були суверенними в громадських справах, але особиста свобода якоюсь мірою розчинялася в її полісному вияві. Значно пізніше свободу розглядатимуть як духовне явище, і на основі цього твердження проголосять принципи рівності всіх людей перед Богом і загальної свободи за Божими законами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Арендт Г.* Становище людини. Л.: Літопис, 1999.
2. *Арендт Х.* Між минулим і майбутнім. К.: Дух і літера, 2002.
3. *Аристотель.* О душе // Соч. в 4-х т. М.: Мысль, 1976. Т. 1. С. 369–451.
4. *Арістотель.* Нікомахова етика. К.: Аквілон-Плюс, 2002.
5. *Арістотель.* Політика. К.: Основи, 2000.
6. *Елітайн Дж.* Громадський чоловік, приватна жінка. Жінки у соціальній і політичній думці. К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 2002.
7. *Карась А.* Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях: Монографія. Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003.
8. *Констан Б.* Про свободу древніх у її порівнянні зі свободою сучасних людей // В кн.: Лібералізм. Антологія. К.: Смолоскип, 2002. С. 411–424.

FREEDOM AND CITIZEN IN ARISTOTLE’S TEACHING**Olha Sobol**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: freedom2010@i.ua*

The conceptual basis of Aristotle’s interpretation of freedom and citizen has been considered. It has been found out that freedom by Aristotle had been directly connected with a conscious choice, an intelligent activity, kindness, political activity, having a purposeful motive for a good-happiness. It has been shown that a status of a citizen was defined by virtue, freedom, material well-being and political activity. Importance and nature of conscious choice and its conditionality by a language practice of a city state life and human experience have been taken into account. Differences between a city state, public life as a sphere of freedom and equality and private, economic life as a sphere of compulsion and subordination have been shown. Status of a woman in public and private measurements of an antique city state has been considered.

Key words: citizen, public sphere, private sphere, conscious choice, virtue, freedom.

СВОБОДА И ГРАЖДАНИН В УЧЕНИИ АРИСТОТЕЛЯ**Ольга Соболев**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: freedom2010@i.ua*

Рассмотрены концептуальные основы толкования свободы и гражданина Аристотелем. Установлено, что свобода у Аристотеля прямо связана с сознательным выбором, умственной деятельностью, добродетелями, политической активностью и имеет целевую направленность к благу-счастью. Показано, что статус гражданина определяется добродетельностью, свободой, материальным состоянием и политической активностью. Учтено значение и природа сознательного выбора и его обусловленность языковой практикой полисной жизни и опытом человека. Показано отличия между полисной, гражданской жизнью, как сферой свободы и равенства и частной, хозяйственной жизнью, как сферой принуждения и подчинения. Рассмотрено статус женщины в общественном и частном измерении античного полиса.

Ключевые слова: гражданин, общественная сфера, частная сфера, сознательный выбор, добродетели, свобода.

Стаття надійшла до редколегії 16.05.2011

Прийнята до друку 09.06.2011